

УДК 141.32;159.964.21

РОМАНОВА Олена – аспірантка кафедри культурології та філософської антропології, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 9, вул. Пирогова, м. Київ, Україна, індекс 02000 (elena.philosophy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8564-8943>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.21>

Бібліографічний опис статті: Романова, О. (2020). Екзистенціальні та психоаналітичні аспекти вибору любові у філософсько-антропологічному дискурсі ХХ – ХХІ ст. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 41, 313–326, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.21>

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОАНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВИБОРУ ЛЮБОВІ У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ХХ–ХХІ СТ.

Анотація. *Метою статті є аналіз проблематики любові в філософській антропології та в суміжних із нею дисциплінах, передусім виявлення концептуальних підходів в дослідженнях проблеми вибору любові між чоловіком та жінкою. Автор розглядає проблематику у філософсько-антропологічному дискурсі не тільки з боку світоглядних питань, але й з психологічного боку та окреслює шляхи подолання, що блокують вихід до цілісності людини та ускладнюють здійснення вибору любові. За допомогою порівняльного аналізу розкрито сутність і сенс онтологічного, антропологічного, гносеологічного та аксіологічного аспектів феномена любові саме через вибір. **Методологічними** засадами дослідження стали психоаналіз, психосинтез, логотерапія, аналітична психологія, позитивний екзистенціалізм, персоналізм, метаантропологія, андрогін-аналіз. **Наукова новизна.** Феномен вибору любові в гендерному контексті у вітчизняному філософсько-антропологічному дискурсі раніше не досліджувався. Вперше через синтез напрямів філософської антропології сутність любові розкривається через здійснення*

вибору любові. **Висновки.** Завдяки порівняльному аналізу досліджень праць філософів та психоаналітиків ХХ–ХХІ ст. вдалося не лише здійснити наукову розвідку щодо природи любові, але й осмислити її в контексті концепту «вибір любові», розвиток якого показано в історії філософсько-антропологічної думки та в дотичному до неї психоаналітичному дискурсі. Вибір любові – це самовизначеність, істинний вибір особистості, вибір способу життя, в якому поєднуються світоглядні устремління, прагнення розуму з екзистенціальними переживаннями, почуттями й пориваннями тілесності в собі і єднанні з Іншим як із близьким. Екзистенціальні та психоаналітичні проблеми цілісності особистості у контексті вибору любові на основі методологічних стратегій метаантропології є базою для подальших розвідок.

Ключові слова: вибір, любов, вибір любові, екзистенціалізм, персоналізм, метаантропологія, психоаналіз, андрогін-аналіз.

ROMANOVA Olena – Postgraduate Student at the Department of the Cultural Studies and Philosophical Anthropology, National Pedagogical Dragomanov University, 9, Pirogov str., Kyiv, Ukraine, postal code 02000 (elena.philosophy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8564-8943>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.21>

To cite this article: Romanova, O. (2020). Ekzystentsialni ta psykhoanalitichni aspekty vyboru liubovi u filosofsko-antropologichnomu dyskursi XX – XXI st [Existential and psychoanalytic aspects of the choice of love in the philosophical and anthropological discourse of the XX–XXI centuries]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia"* – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 41, 313–326, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.21>

EXISTENTIAL AND PSYCHOANALYTIC ASPECTS OF THE CHOICE OF LOVE IN THE PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL DISCOURSE OF THE XX–XXI CENTURIES

Summary. *The purpose of the article is to analyze and study the problems of love in philosophical anthropology and related*

*disciplines, primarily to identify conceptual approaches in the study of the problem of choosing love between man and woman. The author considers the issue not only from the point of view of worldview issues, but also from the psychological point of view and to outline ways of overcoming that block the way to human integrity and make it difficult to make the choice of love. Using comparative analysis to reveal the essence and meaning of the ontological, anthropological, epistemological and axiological aspects of the phenomenon of love through choice. **The methodological principles** of the study were: psychoanalysis, psychosynthesis, logotherapy, analytical psychology, positive existentialism, personalism, metaanthropology, androgynous analysis. **Scientific novelty.** The continuous concept of "choice of love" in a gender context in the domestic philosophical and anthropological discourse has not been studied before. For the first time through the synthesis of directions of philosophical anthropology the phenomenon of love is revealed through the implementation of the choice of love in the existence of modern man. **Conclusions.** Thanks to the comparative analysis of research works of philosophers and psychoanalysts of XX – XXI centuries it was possible not only to carry out scientific research on the phenomenon of love, but also to understand it in the context of the concept of "choice of love". The choice of love is self-determination, the true choice of the individual, the choice of a way of life in which worldview aspirations, the desire of the mind are combined with existential experiences, feelings and impulses of the flesh in oneself and in union with the Other. Existential and psychoanalytic problems of the integrity of the individual in the choice of love on the basis of methodological strategies of metaanthropology is the basis for further research.*

Key words: choice, love, choice of love, existentialism, personalism, metaanthropology, psychoanalysis, androgynous analysis.

Постановка проблеми. Як відомо, любов є ціннісною категорією духовної культури. Без любові людина не може набути гармонійності, повноти буття та прийти до власної цілісності. Проблема любові та проблема вибору у філософському дискурсі постають ще з античних часів, і у XXI ст. ці теми залишаються актуальними. Багато дослідників займалися вивченням особливостей феномена любові, значна кількість науковців аналізувала

феномен вибору, і практично ніхто не поєднував ці два екзистенціальні в єдину тему «вибір любові», тому розглянемо світоглядні концептуальні бачення всесвітньо знаних філософів та психоаналітиків щодо проблематики любові, а саме про те, чому людині важко звільнитися від тенет самотності та здійснити вибір любові.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у наш час техногенної еволюції людство переживає духовну кризу. Новим екзистенціальним випробуванням у 2020 році стало поширення по всьому світу вірусу Covid-19. Глобальна пандемія, викликана коронавірусом SARS-CoV-2, не лише зруйнувала світоглядні установки та ціннісні орієнтації, але й в прямому сенсі ускладнила можливість взаємодії та обміну поглядами й думками. Це призвело не лише до затьмарення свідомості, але й до блокування реального людського існування (заточення людей у кімнатах), залишивши сурогатну можливість – діалогічну любов в екранному просторі світу онлайну, тому історично-психоаналітичний пошук допоможе збагнути засадничі орієнтири в проблематиці любові упродовж останніх двох сторіч.

Метою статті є аналіз та дослідження проблематики любові в історії філософської антропології та суміжних із нею дисциплін, а саме концептуальне виявлення світоглядних уявлень у роботах всесвітньо знаних науковців, зокрема психоаналітиків, філософів, щодо теми вибору любові між чоловіком та жінкою; погляд на проблемне коло не тільки з боку світоглядних питань, але й з психологічного боку; окреслення шляхів подолання, що блокують вихід до цілісності людини й ускладнюють здійснення вибору любові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що проблематика любові у просторі філософської думки завжди була актуальною. Наприкінці минулого століття та початку теперішнього феномен любові зазнав значних трансформацій. Серед сучасних українських філософів, що досліджували проблематику любові, можна виділити таких, як Ю. Ковальчук, В. Туренко. Дослідниця Ю. Ковальчук розглядала онтологічно-екзистенційний вимір любові у європейській філософії XX – XXI століть. В. Туренко вивчав філософсько-антропологічні виміри східнопатристичної традиції у феномені любові.

Заслужують на увагу осмислення екзистенціальних та соціокультурних вимірів любові в координатах філософської антропології як метаантропології та андрогін-аналізу, запропонованих Н. Хамітовим та С. Криловою, які розвивають О. Войнов, І. Зубавіна, Р. Кузьменко, Л. Гармаш, М. Препотенська, А. Пашинська, О. Рубан, Л. Сулейманова, Ф. Фомін, Д. Дандекар та інші науковці. Осмислення феномена вибору та феномена любові в контексті вибору любові відомими мислителями в історії філософії я наводила у науковій статті раніше (Романова, 2018).

Основний матеріал. Зауважимо, що в дослідженні замість звичного терміна «несвідоме» вжито термін «позасвідоме», який ґрунтовніше і коректніше характеризує це поняття. Цікавим репрезентантом нашої добірки є метод дослідження, запропонований З. Фрейдом, який розглядав любов через створений ним підхід, а саме психоаналіз, де ключовим є аналіз позасвідомого та потяг до сексуального об'єкта. Головною рушійною силою людини З. Фрейд вважав лібідо – специфічну енергію, в основі якої лежить статевий потяг. «Найглибша відмінність між любовним життям стародавнього світу і нашим складається, мабуть, в тому, що античний світ робив акцент на самому потязі, а ми переносимо його на об'єкт потягу» (Фрейд, 2006, с. 4). У своїх дослідженнях З. Фрейд відслідковував, якими психічними значеннями наділяє сексуальний об'єкт закохана людина, що відбувається, якщо завищити його оцінку. «Переоцінка випромінюється на психічну сферу і проявляється як логічне осліплення (слабкість судження) по відношенню до душевних проявів і якостей сексуального об'єкта, так само, як готовність підкоритися і повірити всім його судженням» (Фрейд, 2006, с. 4). Погоджуємось із З. Фрейдом у тому, що покора та довірливість у виборі об'єкта любові є ознаками переоцінки партнера, що надає йому ідеалістично-романтичного образу, через що він не сприймається тим, ким він є насправді.

Е. Фромм досліджував соціокультурні аспекти у взаєминах між людьми і переконував, що любові, як і кожному виду мистецтва, потрібно вчитися, опановуючи його ази крок за кроком. Дослідник вважав, що головною рушійною силою любові є свобода, а ревності, честолюбство, примус чи будь-який вид

жадібності є пристрастями, що заважають здійсненню любові. Е. Фромм аналізував концепт любові американського суспільства середини ХХ ст. як пошук романтичної любові, тобто своєрідного «особистого переживання», яке згодом виллється у шлюбні стосунки. «Завдяки цій концепції свободи в любові, ймовірно, й підвищилось значення об'єкта в протилежність значенням функції» (Фромм, 2009, с. 4).

Інше уявлення, що породжує хибне сприйняття любові, Е. Фромм пов'язує з пошуком взаємообміну, тобто так званого привабливого набору, який людина здатна обміняти у разі закоханості: «вишуканий набір приємних якостей, які користуються великим попитом на ринку особистостей» (Фромм, 2009, с. 5). Такі любовні стосунки та їх визначальні риси, засновані на угоді та товарних відносинах, де відбуваються купівля та обмін модними суспільними цінностями, не можуть привести в подальшому до укріплення цілісності союзу. «Коли йдеться про культуру, орієнтовану на ринкові відносини, в якій матеріальний успіх відіграє основну роль, немає причин дивуватися, що і любовні відносини будуються за тією ж схемою обміну, що панує на ринку товарів і робочої сили» (Фромм, 2009, с. 5). Е. Фромм запевняє, що вміння любити є мистецтвом, тому для вирішення проблеми людського існування філософ розробив теорію любові, якою, на його думку, варто користуватися у життєвому процесі як жінкам, так і чоловікам. «Якщо ми хочемо навчитися любити, ми повинні підходити так само, якщо б ми захотіли опанувати будь-яке інше мистецтво – наприклад, музику, живопис, теслярську справу» (Фромм, 2009, с. 5–6).

Засновник аналітичної психології К. Юнг досліджував любов з точки зору психологічної установки, у своїх теоріях поєднував психологію з теологією та окультними науками. В його працях можна знайти щонайменше два визначення любові: любов як недовіра та любов як єдине неподільне ціле. Почуття любові як недовіри (сумнівності правдивості) у К. Юнга пов'язане з поняттям «жінка». Такий умовивід сформувався внаслідок тривалого періоду відсутності матері, замість якої вихованням маленького Юнга займалась незаміжня доросла жінка. «З тих пір я завжди відчував недовіру, коли хто-небудь за моєї присутності

вимовляв слово «любов». Почуття, яке у мене асоціювалося зі словом «жінка», було почуттям природної незахищеності» (Юнг, 2003, с. 6). Психіатр дійшов висновку, що людина, залишаючись лише частинкою, не може пізнати любові-цілісності (цей погляд збігається з нашими дослідженнями), а щодо вибору у питаннях любові, то вибір завжди лишається за людиною: вибрати неправду чи істину, називаючи «любов іменем бога». «Усі ми або жертви, або засіб великої всеосяжної космічної «любові». Я беру це слово в лапки, бо йдеться не про пристрасті, перевагу, бажання або прихильності та подібні до цих понять речі, а про те, що вище за індивідуальне, – про цілісність, єдність і неподільність» (Юнг, 2003, с. 186).

У концепті любові одного із засновників сучасної філософської антропології М. Шелера цей екзистенціал має інтенцію на любов до Бога і любов Бога, а особистість представлена унікальним зосередженням божественного духа. «Любов для нас в динамічному ракурсі завжди була становленням, ростом, розкриттям речей в напрямі прототипу, яким першообразом вважають вони Бога» (Шелер, 1994, с. 351). Німецький філософ стверджував, що серце є центральним ядром особистості, в якому є логіка, в основі якої закладена любов, яка має порядок *ordo amoris*. Можна не погодитися з М. Шелером у цьому контексті, де любов представлена як певний організований процес, що підпорядкований логічному порядку. Любов за своєю природою має екзистенціальний характер і набуває своєї сили та розкриває власну потенційність через потрясіння та вирішення життєвих протиріч, де рішення приймають обидва, що прагнуть цілісності та духовно-душевного осяяння, водночас тілесного проявлення.

У фокусі Х. Ортега-і-Гассета феномен любові як внутрішнього життя протиставляється бажанню та ненависті і представлений як активне начало. «Любов – це вічна незадоволеність <...> в любові, як ми переконуємося, все перейнято активним началом. Замість того, щоб об'єкт наближався до мене, саме я прагну до об'єкта і перебуваю в ньому. У любовному пориві людина виривається за межі свого «я»: можливо, це краще, що вигадала Природа, щоб всі ми мали можливість в подоланні себе рухатися до чогось іншого» (Ортега-і-Гассет, 2003, с. 1).

Хотілося б відзначити, що таке енергійне перетворення людини у контексті філософії Х. Ортеги-і-Гасета має алхімічний підтекст, який можна відслідкувати у прагненнях швейцарського психоаналітика К. Юнга, адже дослідник вважав, що людина має пройти процес індивідуації – процес внутрішнього переродження індивіда в особистість, в результаті чого розкриваються унікальні можливості людини.

В авторській теоретико-методичній концепції психотерапії та саморозвитку італійський психолог, засновник психосинтезу Р. Ассаджіолі, окрім моделі аналізу структурних складових частин особистості, вивів форми любові, такі як присвоєння об'єкта любові; повна віддача себе у власність і розпорядження коханої істоти; з'єднання, що засноване на обопільній симпатії, яке веде до зближення з подальшим об'єднанням у цілісне. Італійський гуманіст запропонував семирівневу типологію, де один з типів є люблячим. Головним завданням у любові Р. Ассаджіолі вбачав «звільнення від полону власництва <...> та прагнення до володіння» (Ассаджіолі, 2008, с. 29). «Людська любов як така є більш-менш свідомим прагненням «вийти» з себе, переступити межі відособленого існування та з'єднатися з іншою істотою» (Ассаджіолі, 2002, с. 1).

Можна погодитися з трактовкою Р. Ассаджіолі, оскільки подолання егоїзму є передумовою для виходу у метаграницне буття, це поняття вводить у теорію метаантропології сучасний український філософ Н. Хамітов. Метаграницне буття в проєкті метаантропології є результатом попереднього розвитку людини від буденного до граничного і розуміється як вихід особистості до єдності свободи і любові (Хамітов, 2019, с. 20). На цій основі дослідник розводить пару понять «самотність» та «самітність», перше – це «буття-людини-самої-по-собі», повне страждань та відчуження як від себе, так і від близьких, а в другому відсутня трагічно-екзистенціальна глибина. Самотність характеризує граничний вимір людського буття, де посилюються відчуженість і трагізм, але саме вона, зрештою, «приводить до персоналізації людини з такими її характеристиками, як само-творення та спів-творення» (Хамітов, 2017, с. 20). В контексті метаантропології це стає основою для конструктивного вибору любові, яка трактується як співтворчість, співтворення

й «буттєтворення» (Хамітов, 2019, с. 20) та андрогінна цілісність особистості і пари, що означає красу вчинків і відносин (Хамітов, 2019; Крилова, 2020).

В. Франкл вбачав любов як угледення ціннісної перспективи в Іншому. «Інтуїтивна за своєю сутністю й любов, адже й вона теж вбачає те, чого ще немає. На відміну від совісті, однак, любові відкривається не те, що повинно бути, а те ще неіснуюче, що може бути» (Франкл, 1990, с. 26). Поняття любові засновник логотерапії порівнює за схожістю із совістю за своєю ірраціональною природою: «і та, й інша можуть діяти лише інтуїтивно» (Франкл, 1990, с. 26). Обидві категорії мають певну потенцію в майбутньому, а не в теперішньому. Як любов, так і совість, відповідно до досліджень В. Франкла, пов'язані з індивідуальним буттям. На нашу думку, таке трактування доречно лише в етичному контексті, де духовно-моральні принципи ставляться понад усе, проте в людині є багато проявів, на яких також потрібно акцентувати увагу, зокрема психічних, соціокультурних.

Значний потенціал для цієї розвідки містять сучасні психоаналітичні дослідження. Автори цього напряму аналізують любов з точки зору нарцисичної залежності. Французький психоаналітик М-Ф. Тригуайан розглядає модель взаємовідносин між жінкою та чоловіком через дихотомію «жертва – нарцис». Насильство і гра визначаються як омана, що постають під виглядом любові. Партнер-нарцис робить вигляд, що знає, як потрібно жити, а іншому за допомогою маніпулятивних прийомів відводить роль того, хто сумнівається і, відповідно, має довіряти знаючому. Таке викривлення відбувається тоді, коли один із партнерів ідеалізує та романтизує стосунки, а інший вносить незрозумілість, розмиває чітке уявлення у «коханої» жертви та пропонує близькість, засновану на страху і представлену через амбівалентність «любов – ненависть». У фокусі юнґіанського аналітика швейцарського походження Н. Шварц-Саланта проблематика любові постає через призму нарцисизму та трансформацію особистості. Дослідник погоджується з К. Юнгом та Р. Отто в тому, що окремі події в житті людини мають зміст нумінозного як трансформаційної рушійної сили.

Огляд джерел демонструє, що філософсько-психоаналітичні виміри феномена любові присвячені порівняльному аналізу, що найбільш яскраво відображає значення поняття «любов» саме через вибір, розкриває сутність і сенс онтологічного, антропологічного, гносеологічного та аксіологічного аспектів феномена любові.

Суцільне поняття «вибір любові» раніше не досліджувалося. Проте були змоги деяких філософів у різний спосіб охопити ці категорії та екзистенціали «вибір» та «любов». У засновника французького персоналізму Е. Мун'є, який продовжує ідеї М. Бердяєва, вибір у питанні любові постає нічим іншим, як ризиком. Любов він вбачає як вічний закон, який упродовж століть втрачає своє значення, тому люди повинні самі дбати про розквіт цього почуття, омолоджуючи любов і задаючи нову лінію та динаміку розвитку. Ми цілковито погоджуємося з цим твердженням, що любов укріплює почуття прив'язаності та задовольняє потребу людини у співучасті та співпричетності. У власній персоналістській концепції Е. Мун'є представляв особистість творцем власної долі, яка відрізняється від індивіда тим, що може робити вибір, володіти собою та любити. «Індивід – це падіння особистості, це підкорення людини матерією, яка вміє скрізь ставити своє клеймо. Особистість, всупереч індивіду, – це завоювання, вибір, самотворення, самоконтроль. Вона не окопується всередині себе, вона ризикує любити» (Мун'є, 1999, с. 58).

Засновник позитивного екзистенціалізму Н. Аббаньяно у просторі вибору любові вказував на виправданість вибору, зробленого раніше, як вибору, якого досі прагнуть вчинити у той самий спосіб. «Якщо хтось одного разу, обравши собі супутника життя, і через багато років буде схильний робити той самий вибір, це значить, що цей вибір був правильним» (Аббаньяно, 1998, с. 14).

Впритул до поняття «вибір любові» як вибору долі підійшов угорський психолог єврейського походження Л. Зонді, що є автором долеаналізу, або «Я-аналізу». Осмислюючи проблему вибору та зіставивши деякі шлюбні союзи, Л. Зонді досліджував сімейне позасвідоме, основна функція якого відповідає за прийняття доленосних рішень. На переконання дослідника, позасвідоме проявляє себе мовою симптомів (ідеї психоаналізу

З. Фрейда), мовою символів (ідеї аналітичної психології К. Юнга) та мовою генетично обумовленого вибору (авторська концепція долеаналізу Л. Зонді). Угорський психолог, який другу половину життя жив і працював у Швейцарії, вважав, що доля проявляється в п'яти вимірах вибору, а саме партнера, друзів, професії, хвороби і способу смерті. Проте зроблене дослідження Л. Зонді більшою мірою стосується генетики (бо досліджується саме генетичний об'єкт вибору любові) та психології (знаний «тест Сонді»).

Евристично плідними у питанні вибору любові для зрілої особистості виявилися дослідження представника глибинної психології Дж. Холліса. Сучасний американський психоаналітик переконаний у тому, що кожна людина здатна вибрати власний життєвий шлях і супутника, не спираючись на батьківські концепції, які позасвідомо «відігрують» дорослі діти. Такий свідомий вибір шляху і вибір любові Дж. Холліс пов'язує зі світоглядною зрілістю, коли усі обоюсторонні процеси мають відбуватися без примусу, проте не без жертвності. Такий перехід, тобто перехід до власного сценарію життя, необхідно здійснити, щоб Его і воління душі діяли узгоджено. «Справжня жертвність, скоріше за все, полягає в розумінні кожним з партнерів діалектики відносин, згоди, що відносини покликані сприяти взаємному розвитку. Вона зажадає добровільно відмовитися від загальної для всіх нас (і це цілком зрозуміло) регресивної програми для того, щоб залишатися відкритим для інакшості іншого; і це теж нелегка задача» (Холліс, 2013, с. 65). Дослідник переконаний, і ми з цим погоджуємося, що вийти на шлях до цілісності можна лише шляхом здійснення вольового пориву до індивідуації, завдяки чому людина наповнюється енергією, набуває сенсу життя і знаходить нову мету.

Висновки. Завдяки порівняльному аналізу досліджень праць філософів та психоаналітиків ХХ – ХХІ століть вдалося не лише здійснити наукову розвідку феномена любові, але й осмислити його в контексті концепту «вибір любові» між чоловіком та жінкою, розвиток якого показано в історії філософсько-антропологічної думки та в дотичному до неї психоаналітичному дискурсі.

Вибір любові – це самовизначеність, істинний вибір особистості, вибір способу життя, в якому поєднуються світоглядні

устремління, прагнення розуму з екзистенціальними переживаннями, почуттями й пориваннями тілесності в собі і у єднанні з Іншим як з близьким. Екзистенціальні та психоаналітичні проблеми цілісності особистості у контексті вибору любові на основі методологічних стратегій метаантропології є базою для подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аббаньяно Н. Введение в экзистенциализм / пер. с ит. А. Зорина. Санкт-Петербург : Алетейя, 1998. 509 с.
2. Ассаджиоли Р. Психосинтез. Теория и практика. От душевного кризиса к высшему «Я». *Символы надличных переживаний* / пер. В. Данченко. Киев : PSYLIB, 2002. URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/psyntez/psy04.htm>.
3. Ассаджиоли Р. Семь типов личности. Типология психосинтеза / пер. с нем. Т. Драпкиной. Мир Урании, 2008. 160 с.
4. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : КНТ, 2020. 564 с.
5. Мунье Э. Манифест персонализма. Москва : Республика, 1999. 559 с.
6. Ортега-и-Гассет Х. Этюды о любви. Изд. Ивана Лимбаха, 2003. 416 с. URL: https://royallib.com/read/ortegaigasset_hose/etyudi_o_lyubvi.html#0.
7. Романова О. Проблема вибору любові в історії філософії. *Гілея: науковий вісник* / гол. ред. В. Вашкевич. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, ВГО Українська академія наук, 2018. Вип. 138 (№ 11). Ч. 2. Філософські науки. С. 116–120.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.
9. Фрейд З. Очерки по теории сексуальности. Москва : АСТ, 2006. 288 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=8781&p=1.
10. Фромм Э. Искусство любить. Москва : АСТ, 2009. 160 с.
11. Хамітов Н. Самість у людському бутті. Досвід метаантропології. Київ : КНТ, 2017. 263 с.
12. Хамітов Н. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 3-ге вид., випр. і доп. Київ : КНТ, 2019. 394 с.
13. Холлис Дж. Обретение смысла во второй половине жизни. Как наконец стать по-настоящему взрослым. Москва : Когито-Центр, 2013. 336 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=45641&p=1.
14. Шелер М. Ordo amoris. Избранные произведения. Москва : Гнозис, 1994. С. 339–377.

15. Юнг К. Воспоминания, сновидения, размышления. Москва : Харвест, 2003. 496 с. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/vospominaniya-snovideniya-razmyshleniya.html>.

REFERENCES

1. Abbanyano, N. (1998). Vvedenie v ekzistentsializm [An introduction to existentialism] [translation from ital. A. Zorina]. S-P. : Aletheia. 509 p. [in Russian].
2. Assadzhioli, R. (2002). Psihosintez. Teoriya i praktika. Ot dushevnoho krizisa k vysshemu "Ya". // *Simvoliy nadlichnykh perezhivaniy* [Psychosynthesis. Theory and practice. From a mental crisis to the higher "I". // *Symbols of transpersonal experiences*] [translation V. Danchenko]. K. : PSYLIB. URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/psyntez/psy04.htm> [in Russian].
3. Assadzhioli, R. (2008) Sem tipov lichnosti [Tipologiya psihosinteza. Seven personality types. Typology of psychosynthesis] [trans. from German. T. Drabkina]. World of Urania. 160 p. [in Russian].
4. Krylova, S. (2020). Krasa liudyny v zhyttievkykh praktykakh kultury. Dosvid sotsialnoi ta kulturnoi metaantropologii i androhin-analizu. Vydannia 2-e, vypravlene i dopovnene [Human beauty in the life practices of culture. Experience of social and cultural metaanthropology and androgynous analysis. 2nd edition, corrected and supplemented]. K. : KNT. 564 p. [in Ukrainian].
5. Munc, E. (1999). Manifest personalizma [Manifesto of Personalism. M. : Republic]. 559 p. [in Russian].
6. Ortega-i-Gasset, H. (2003). Etyudy o lyubvi [Sketches about love]. – Publisher. Ivan Limbakh. 416 p. URL: https://royallib.com/read/ortegaigasset_hose/etyudy_o_lyubvi.html#0 [in Russian].
7. Romanova, O. (2018). Problema vyboru lyubovi v istorii filosofii [The problem of choosing love in the history of philosophy. // Gileya: scientific bulletin. Collection of scientific works. Collection of scientific works / ch. ed. V. Vashkevich; NPU named after MP Drahomanov, NGO Ukrainian Academy of Sciences]. K. ed. 138 (№ 11). Ch. 2. Philosophical sciences. P. 116–120. [in Ukrainian].
8. Frankl, V. (1990). Chelovek v poiskah smysla [A man in search of meaning]. M. : Progress. 368 p. [in Russian].
9. Frejd, Z. (2006). Oчерки по теории сексуальности [Essays on the theory of sexuality]. AST. 288 p., URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=8781&p=1 [in Russian].
10. Fromm, E. (2009). Iskusstvo lyubit. M. : AST. 160 p. [in Russian].
11. Khamitov, N. (2017). Samotnist u liudskomu butti. Dosvid metaantropologii [Loneliness in human existence. Experience of metaanthropology]. K. : KNT. 263 p. [in Ukrainian].
12. Khamitov, N. (2019). Filosofska antropologhiia: aktualni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu. Vydannia 3-e, vypravlene i

dopovnene [Philosophical anthropology: current issues. From theoretical to practical turn. 3rd edition, corrected and supplemented]. К. : KNT. 394 p. [in Ukrainian].

13. Hollis, Dzh. (2013). Obretenie smysla vo vtoroy polovine zhizni. Kak nakonets stat po-nastoyaschemu vzroslyim [Finding meaning in the second half of life. How to finally become a truly adult]. Cogito Center, 336 p. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=45641&p=1 [in Russian].

14. Sheler, M. (1994). Ordo amoris // Sheler M. Izbrannyye proizvedeniya [Ordo amoris. Selected works]. М. : Gnosis. P. 339–377. [in Russian].

15. Yung, K. (2003). Vospominaniya, snovideniya, razmyishleniya [Memories, dreams, reflections]. Harvest. 496 p., URL: <https://avidreaders.ru/read-book/vospominaniya-snovideniya-razmyshleniya.html> [in Russian].